

dere, at de forskellige strategier, der præsenteres i de øvrige artikler, i højere grad er variationer over en allerede eksisterende struktur, end de er konkurrerende strategier, som formes i mødet med det europæiske.

Dén konklusion giver til gengæld en helt ny dimension til Scherffigs gamle plakat. For her godt 30 år senere er det mest bemærkelsesværdige ved kaninen vel at den overlevede. Og måske var dens strategi simpelt hen at ignorere de andre dyr i junglen og bare sidde ved vandhullet og reproducere sig selv?

*Lisanne Wilken
mag.scient., dr.phil.
Afdeling for Europastudier, Århus
Universitet, og AMID, Aalborg Universitet*

Carsten René Jørgensen: Psykologien i senmoderniteten. København: Hans Reitzels Forlag 2002. 360 sider. ISBN 87-412-2435-3. Pris: 325 kr.

Carsten René Jørgensens ærinde er at spore psykologiens udvikling og vurdere dens fortsatte betydning i senmoderniteten i forhold til den kulturelle konstruktion af selvet. Bogen har relevans for enhver med en generel interesse for psykologi og specielt for personer med en humanistisk baggrund. Jørgensen indleder med at gennemgå udviklingen af fremherskende teorier om person og samfund, og han viser, hvordan de var relevante for psykologien, da den var i sin vorden som disciplin. Han opridses her de begrebslige forandringer i teorierne om selv, sandhed og samfund, som blev fremsat af Heidegger, Nietzsche, Gadamer, Marcuse, Habermas, Kierkegaard, Foucault, Bauman og mange andre. Derefter undersøger han forholdet mellem disse diskurser om selvet og folks oplevelser i senmodernitetens verden. Et tilbagevendende tema er, at forestillingen om personlig frihed udvikledes sideløbende med en øget oplevelse af mangel på frihed – som for eksempel når individer ser sig nødsaget til at acceptere det fulde ansvar for konsekvenserne af deres valg i livet, eller når mennesker træffer bevidste valg om at købe et bestemt produkt som en måde at udfolde personlig frihed på, samtidig med at dette produkt gør dem identiske med andre forbrugere.

På denne baggrund er scenen sat for en

diskussion af psykologiens værdi og relevans i verden af i dag. Jørgensen understreger det faktum, at hastig social forandring har gjort Freuds forestilling om eksistensen af et essentielt selv forældet, et selv, som kunne undersøges via bestemte videnskabelige metoder, hvor det ubevidste kunne nås gennem en række analytiske teknikker. Selvom Jørgensen anerkender, at stigningen i antallet af diagnoser af psykiske lidelser kan forbindes med økonomiske markedsinteresser, tager han alligevel de statistiske tal alvorligt, der viser, at der aldrig har været så mange danskere, der diagnosticeres som psykiske syge, som i dag. Side om side med præsentationen af disse foruroligende statistikker om mentalt helbred citerer Jørgensen en undersøgelse, som peger på en betydelig succes for en lang række psykoterapeutiske former for behandling.

Ved at trække på en række teorier om personlighedsudvikling forsøger Jørgensen at udvikle en generel oversigt over spørgsmålet om, hvorfor mennesker lider mere end nogensinde før. Dette afsnit er ikke så nyttigt, som det kunne have været, da de fleste af disse teorier er blevet udviklet inden for en modernistisk tankeverden og derfor ikke rummer en forestilling om et normalt sundt selv som multidimensionalt og fragmenteret, således som man forventer det inden for et postmodernistisk paradigme. For at udfærdige dette afsnit mere fuldstændigt ville det have været på sin plads, om forfatteren havde diskuteret, hvorvidt det er muligt for psykologer at forbinde en teori om et selv, som nødvendigvis er fragmenteret, med en idé om, at det afgørende for det psykiske velbefindende er en *oplevelse* af selvet som en helhed og en enhed.

Herefter vender Jørgensen tilbage til sin hovedproblemstilling, nemlig spørgsmålet om, hvordan psykologien kan tilpasse sig de vedvarende kulturelle og sociale forandringer og udvikle nye måder til effektivt at arbejde med mennesker. Hans svar er at beskrive metoder til terapeutisk behandling af personlighedsforstyrrelser, som er forenelige med den postmoderne forestilling om selvet som noget, der er under konstant opbygning. Disse tilgange har som udgangspunkt, at der ikke findes en ultimativ sandhed, og at heling primært finder sted ved at opbygge et meningsfuldt og rigt følelsesmæssigt forhold til terapeuten. De terapeutiske behandlinger,

han gennemgår, er forskelligartede, men de er alle enige om vigtigheden af narrativer som en måde, hvorpå individer skaber betydning, omstrukturerer rammen for deres tanker og handlinger og bringer orden i forholdet mellem fortid, nutid og fremtid. Bogen igennem jonglerer Jørgensen dels med en anerkendelse af, at psykoterapi opfylder et reelt behov for at skabe mening og orden (specielt i vor tid), og dels med en kritik af psykologien som noget, der fremmer de psykiske sygdomme, som forbrugerne efterspørger, samtidig med at den cementerer den dominerende markedsideologi om, at individer må tage ansvar for deres liv og øge produktiviteten. Selvom han således tager psykologien alvorligt, kritiserer han samtidig nogle af dens indstillinger. Eksempelvis foreslår Jørgensen, at psykologer måske skulle være mere kritiske over for tendensen til at forklare psykisk lidelse ud fra den individuelle personlige historie og i stedet acceptere det forhold, at meget af denne lidelse er en sund reaktion på en umenneskelig social verden. Dette kritisk teoretiske træk i Jørgensens bog tillader ham at fremsætte det håb, at psykologer måske i fremtiden vil holde op med at promovere de dominerende interesser og i stedet begynde at opføre sig som menneskelige rådgivere hen imod et mere generelt socialt velbefindende og således vise vej i Sartres bedste tradition mod mere menneskelige sociale praksisser.

Denne bog lider en smule af at være bygget næsten udelukkede på eksisterende litteratur. Det er en sand *dialogue de livres*. Som læser efterlades man imidlertid med en utilfreds fornemmelse af, at den kun berører de pointer, som de forskellige forfattere er enige om, og ikke de grundlæggende forestillinger, som skiller dem. Jørgensen selv er fortaler for en middelvej mellem etablerede traditioner og nutidige postmodernistiske tilgange. I sidste ende vælger han en pragmatisk tilgang, som synes at gå hånd i hånd med den måde, klienter altid har søgt og nydt gavn af terapi.

Hvad angår psykologiens relevans i en tid, der stiller spørgsmål ved forestillingen om et indre liv, argumenterer Jørgensen for, at den stadig har sin berettigelse. Dette hænger til en vis grad sammen med hans konstatering af, at på trods af fragmenteringen af nutidens sociale liv, bliver psykoterapi ved med at virke, så længe analysan-

den fortsat *tror* på den terapeutiske proces. Måske er Jørgensens argument netop, at psykologien fortsætter med at *være* troværdig i senmoderniteten, fordi den terapeutiske praksis har ændret sig i tråd med de vese- rende postmoderne forestillinger om selvet.

Francine Lorimer
amanuensis
Institut for Antropologi
Københavns Universitet

Oversat af Dorthe Kristensen

Mona Sheikh, Fatih Alev, Babar Baig og Norman Malik (red.): Islam i bevægelse. København: Akademisk Forlag 2003. 279 sider. ISBN 87-500-3735-8. Pris: 248 kr.

Islam i bevægelse tager afsæt i konstateringen af islam som en religion i konstant udvikling, og ikke som en monolit, defineret som en ensartet og uforanderlig størrelse. Bogens fire redaktører, Mona Sheikh, Fatih Alev, Babar Baig og Norman Malik, ønsker med bogen at vise, hvilke mekanismer der opretholder myten om islam som en monolit, samt hvorfor religiøse muslimer ses som et fjendebillede og en ideologisk trussel mod danskheden. De skriver i forordet, at de ønsker at ændre på dagsordenen i den religiøse debat i Danmark om islam samt højne informationsniveauet og derved tilbyde nuancer til debatten. Bogen indeholder 11 artikler skrevet af forskellige forfattere, som redaktionen anser som eksperter på området. Der er en meget kritisk holdning til måden, den nuværende debat om islam føres på. Tonen bliver i forordet til tider noget generaliserende, på grænsen til aggressiv, over for medier, politikere og de såkaldt selvbestaltede islameksperter. Redaktionen mener, at disse mere eller mindre bevidst hjælper partier på højrefløjen til at trække debatten i deres retning. I indledningen af Anders Jerichow fortsættes denne tone og angrebet på den offentlige debat. Specielt medierne, herunder i særlig grad TV2, står for skud.

Tonen er væsentligt mere moderat og mindre følelsesladet i den første artikel skrevet af Tim Jensen. Her gives en god historisk forklaring på, at Vesten ser islam som en monolit. Tim Jensen forklarer, hvordan man i Vesten i det 19. århundrede